

6. *Третяк Н.М.* Фактори формування інвестиційного клімату в Україні / Н.М. Третяк // Фінансовий простір. — №3 (11). — 2013. — С. 165—170. Tretiak N. Factors forming the investment climate in Ukraine / Tretiak N. // Financial space. — №3 (11). — 2013.- P. 165-170. [in Ukrainian]

7. *Федоренко В. Г.* Інвестознавство. Підручник. — 3-тє вид., допов. / В. Г. Федоренко — К.: МАУП, 2004. — 480 с. Fedorenko V. Investoznavstvo. Tutorial. — 3rd ed., Reported. / VG Fedorenko — K.: — AIDP, 2004. — 480 p. [in Ukrainian]

ZAMRYHA A. ECONOMIC AND LEGAL ASPECTS OF INVESTING IN UKRAINE: CURRENT STATE

Стаття надійшла до редакції 27.11.15.

ТРАНСПОРТНЕ ПРАВО

УДК 347.82

Шереметьєва Ольга Юріївна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародного та європейського права
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»¹

ВИДИ ПОВІТРЯНИХ ПРАВОВІДНОСИН І КРИТЕРІЇ ЇХ РОЗМЕЖУВАННЯ

У статті уточнено існуючі та розроблено нові критерії виділення видів повітряних правовідносин, визначено за цими критеріями конкретні види повітряних правовідносин, а також дано стислу характеристику сучасного стану та особливостей повітряних правовідносин.

Ключові слова: повітряне право України, Повітряний кодекс України, державне регулювання використання повітряного простору, повітряні правовідносини, критерії розмежування, види повітряних правовідносин.

The article has been clarified existing and developed new criteria for the allocation of air legal relations, are defined according to these criteria the kinds of air legal relations, and summarized the current state and special features of air legal relations.

¹Sheremeteva Olga, Candidate of Law, Associate Professor, Associate Professor of the International and Europe Law Department in Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman.

Key words: air law of Ukraine, Air code of Ukraine, state regulation of using airspace, air legal relationship, the criteria of differentiation, the kinds of air legal relations.

Постановка проблеми. Процес становлення і розвитку повітряного права України, як самостійної галузі національної правової системи, далеко неоднозначний. Слід відзначити, що на початковому етапі, враховуючи досвід іноземних країн, повітряне право Радянського Союзу, а після його розпаду і повітряне право України, формувалося переважно саме як авіаційне право, тобто як право, яке врегульовує польоти різних літальних апаратів у повітряному просторі. Сучасне повітряне право України регулює діяльність національної цивільної авіації, що охоплює внутрішньодержавні польоти у межах території України, міжнародні польоти у суверенному повітряному просторі інших держав та за межами державних територій (відкритий повітряний простір), внутрішньодержавні перевезення пасажирів і вантажів у межах території України, польоти іноземних повітряних суден над державною територією України, а також виконання цивільною авіацією робіт і спеціальних послуг у сфері матеріального виробництва та у невиробничій сфері й іншу діяльність з використання повітряного простору України.

Безумовно, важливим кроком на шляху розвитку теорії повітряного права та формування системи законодавства, спрямованої на правове регулювання відносин, які формуються у повітряній сфері, є Повітряний кодекс України [1], який ґрунтується на комплексному розумінні поняття авіації, що охоплює дві складові — цивільну авіацію та військову авіацію, котрі, у свою чергу, досить активно використовують повітряний простір для реалізації своїх цілей і завдань. Вважаємо, що комплексний підхід до розуміння поняття «авіація» дозволяє вирішити важливу задачу — формування правових умов діяльності цивільної і військової авіації нашої держави у інтересах забезпечення безпеки та ефективності використання повітряного простору на загальнообов'язково-вих правових засадах.

Однак, зазначимо, що багатостороннього дослідження потребує також підхід до праворегулювального впливу повітряного права на вирішення питань щодо інших видів використання національного повітряного простору, які раніше часто-густо залишалися осторонь уваги науковців і законодавців. Насамперед це стосується проблем, пов'язаних з відводом земель під будівництво висотних споруд, висота яких іноді у кілька разів перевищує висоту Ейфелевої вежі, займаючи певну частину національного територіального

повітряного простору. Таким чином, у повітряному просторі, розташованому над великими населеними пунктами, висотні споруди істотно обмежують можливості регулювання та здійснення польотів над цим населеним пунктом у складних метеорологічних умовах, а також під впливом інших чинників зменшують можливості аеронавігаційного обслуговування і контролю польотів повітряних суден й інших літальних апаратів авіаційними службами у межах повітряного простору, розташованого над територіями великих населених пунктів. А це, як показала практика, сприяє виникненню різного роду небезпечних авіаційних подій. Аналогічна ситуація має місце і у зв'язку з відводом земель під будівництво висотних споруд поблизу аеропортів та аеродромів, на шляху повітряних трас, повітряних ліній, у тому числі й тих, що використовуються під час заходу повітряного судна на посадку, або зльоту. Зазначені явища потребують комплексного дослідження та урегулювання не тільки нормами земельного, але й нормами повітряного права та інших галузей права, враховуючи тенденції розвитку не тільки авіації, але і стратегії розвитку населених пунктів і галузей національної економіки.

Крім цього, відмітимо, що в сучасних умовах особливого теоретичного і практичного значення набула нагальна потреба введення у сферу праворегульовального впливу повітряного права діяльності щодо виокремлення окремих структурних елементів з атмосферного повітря. У цьому випадку атмосферне повітря, як складова навколосемного повітряного простору, є сировиною для отримання необхідної продукції відповідними підприємствами. За відсутності глобального контролю за динамікою змін структури (складу) атмосферного повітря внаслідок діяльності по виокремленню окремих структурних компонентів, тобто продукції, що набуває товарної форми, можуть виникнути дуже негативні наслідки. Мова йде про розвиток різних протиріч, і не тільки між державами світу, але й у цілому протиріччя — людина—природа. При цьому, також необхідно мати на увазі, що атмосферне повітря, на відміну від іншої сировини та корисних копалин, рухливе. Більш того, воно є захисною оболонкою на нашій планеті для збереження життя на ній, тобто відноситься до об'єктів, що представляють спільний інтерес для світового співтовариства, і які розглядають як загальнолюдське надбання. Таким чином, використання повітряного простору має знаходитися під суворим постійним наглядом відповідних міжнародних організацій і держав у інтересах його захисту від шкідливих наслідків антропогенної

діяльності. В існуючих на сьогодні умовах атмосферне повітря є важливою складовою повітряного простору, на який розповсюджується суверенітет держави, що надає суверену право повного контролю за діяльністю усіх інших осіб, у тому числі й тих, кому держава надає право використання атмосферного повітря.

Також, слід зазначити, що на сучасному етапі постала проблема загострення політичних протиріч між державами, що мають суттєвий вплив на діяльність цивільної авіації різних країн, зокрема й України, а також на правовий режим використання національного повітряного простору, наприклад заборона або обмеження польотів авіаперевізників окремих держав. Визначення видів повітряних правовідносин і методів, за допомогою яких буде здійснюватися праворегульовальний вплив на суспільні відносини у сфері використання повітряного простору, вкрай необхідне для розбудови всіх структурних елементів національної й міжнародної правових систем та уточнення механізму їхньої взаємодії.

Проблемі визначення змісту та видів відносин, що виникають між різними суб'єктами у зв'язку з використанням повітряного простору у різних цілях та інтересах, присвячені дослідження представників багатьох напрямів наукової думки: економістів, соціологів, правників. Значний інтерес представляють *праці видатних юристів, які досліджували загальні теоретичні і методологічні основи категорії* «правовідносини», зокрема Алексєєва С.С., Іоффе О.С., Копейчикова В.В., Луць В.В., Скакун О.Ф., Шемшученка Ю.С. та інших. Однак, повітряним правовідносинам притаманні певні особливості, що обумовлюють їхнє виділення у самостійний вид правовідносин. Деякі аспекти повітряних правовідносин досліджували правники Бордунов В.Д., Гриценко С., Дараганова Н.В., Корчак Н. М. Костицький В.В., Кузін С.Г., Малєєв Ю.М., Мовчан А.П., Рижий В.І., Тернавська В.М., Філіппов А.В., Цірат Г.В. та ін. Проте, багато проблем, пов'язаних з формуванням видів правових відносин щодо використання повітряного простору, визначенням критеріїв їх розмежування, наразі залишаються дискусійними, що утруднює процес формування адекватного механізму їх правового регулювання.

Метою статті є уточнення існуючих і розробка нових критеріїв виділення видів повітряних правовідносин, а також визначення за цими критеріями конкретних видів повітряних правовідносин.

Викладення основного матеріалу. Насамперед, слід відмітити зрушення, які відбулися у сфері як матеріального, так і нема-

теріального виробництва, обумовлені розширенням меж антропогенної діяльності, спрямованої на використання навколосезонного повітряного простору задля задоволення особистих й загальнолюдських потреб та інтересів, і вимагають принципово нових підходів до визначення змісту та видів повітряних правовідносин як важливої складової, котра формує предмет правового регулювання повітряного права.

Унаслідок здійснення різних видів діяльності по використанню повітряного простору України утворюється якісно однорідна система суспільних відносин, урегульованих принципами і нормами національного повітряного права. Повітряні правовідносини багатогранні за своїм змістом, формою, умовами функціонування, розвитку та іншими ознаками, тому їх можна класифікувати за різними критеріями [2—6]. З нашої точки зору, у цій системі за територіальним критерієм можна виділити такі великі групи правовідносин:

- міжнародні;
- внутрішньодержавні.

Враховуючи мету і обсяг статті приділимо увагу саме внутрішньодержавним повітряним правовідносинам і їх видам.

I. Залежно від змісту/об'єкту повітряних правовідносин можна виділити такі їх види, пов'язані з:

- організацією та використанням повітряного простору, у тому числі з урахуванням державних пріоритетів і державної політики щодо використання повітряного простору;
- державним і міжнародним регулюванням використання повітряного простору та діяльності у галузі авіації;
- з безпекою використання повітряного простору, з безпекою польотів повітряних суден і діяльності в галузі авіації;
- контролем за дотриманням порядку та правил використання повітряного простору;
- з організацією і здійсненням польотів повітряних суден;
- перетинанням повітряними суднами державного кордону;
- сертифікацією авіаційної діяльності;
- системою добровільних та обов'язкових сповіщень щодо безпеки цивільної авіації;
- об'єднаною цивільно-військовою системою організації повітряного руху і використання повітряного простору;
- реєстрацією цивільних і військових повітряних суден;
- реалізацією прав і виконанням обов'язків членами екіпажу повітряного судна, іншим авіаційним персоналом;

- відповідальністю членів екіпажу повітряного судна та іншого авіаційного персоналу;
- організацією діяльності аеродромів та аеропортів;
- обмеженням монополістичної діяльності в аеропортах;
- охороною навколишнього природного середовища від діяльності цивільної авіації та захистом населення від шкідливого впливу емісії забруднюючих речовин з повітряних суден;
- захистом цивільної авіації від актів незаконного втручання;
- організацією та здійсненням національними та іноземними авіаперевізниками повітряних перевезень (пасажирів, багажу, вантажу, пошти);
- захистом прав споживачів послуг з повітряних перевезень;
- відповідальністю авіаперевізника та експлуатанта повітряного судна;
- виконанням авіаційних робіт;
- організацією та проведенням пошуку та рятування;
- обов'язковим і добровільним авіаційним страхуванням;
- організацією та розслідуванням авіаційних подій та інцидентів;
- промисловим виробництвом та іншими видами діяльності у атмосферному повітрі;
- відповідальністю за порушення порядку використання повітряного простору та порушення законодавства України в галузі цивільної авіації тощо.

II. Залежно від кола суб'єктів, які є реальними учасниками повітряних правовідносин, можна виділити такі їх види:

— відносини між компетентними державними органами та користувачами повітряного простору з приводу охорони державою повітряних кордонів;

— відносини, які виникають між державою (державними органами) та суб'єктами, котрі провадять діяльність по виконанню робіт і наданню спеціальних послуг у сфері матеріального виробництва і невиробничій сфері, у зв'язку із гарантуванням дотримання у процесі створення, ремонту, підготовки та експлуатації встановлених стандартів, що забезпечують техніко-технологічну та екологічну безпеку повітряних суден й іншої техніки, яку використовують користувачі повітряного простору у процесі їхньої діяльності, та екологічну безпеку використання повітряного простору у цілому, а також безпеку повітряного руху, безпеку життя, здоров'я населення України та його добробут;

— відносини, що виникають безпосередньо між державою (державними органами) та національними користувачами повітряного простору, як у межах національного повітряного простору, так і за його межами;

— відносини, що виникають між державою (державними органами) та іноземними користувачами повітряного простору України;

— відносини, що виникають між національними авіаперевізниками та національними підприємствами, установами, організаціями, діяльність яких спрямована на створення умов організації та виконання авіаперевізом повітряних перевезень;

— відносини, що виникають між державою (державними органами) і національними та іноземними авіаперевізниками, з приводу діяльності філіалів (представництв) авіаперевізників, а також щодо використання ними повітряних трас / повітряних ліній цієї держави;

— відносини, що виникають між державою (державними органами) та суб'єктами, які провадять діяльність по виокремленню з атмосферного повітря його структурних елементів, та здійснюють інші види діяльності у повітряному просторі;

— відносини, які виникають між державою (державними органами) та порушниками режиму використання повітряного простору України (національними та іноземними), у випадку порушення ними дозвільного порядку міжнародних польотів, вчинення інших видів правопорушень, а також стягнень за недотримання вимог законодавства, що регулює використання повітряного простору України та відшкодування завданої шкоди;

— відносини між користувачами повітряного простору та органами екологічного контролю і нагляду в галузі охорони атмосферного повітря у випадку, коли користувачами повітряного простору у процесі їхньої діяльності, вчинено екологічне правопорушення та заподіяна шкода іншим особам;

— відносини між службою авіаційної безпеки, органами внутрішніх справ, прикордонного, митного контролю та пасажирами, членами екіпажу повітряного судна, вантажовідправниками щодо обов'язкового проходження контролю, пред'явлення для контролю ручної поклажі, багажу, вантажу, пошти з метою забезпечення авіаційної та національної безпеки;

— відносини уповноваженого органу з питань цивільної авіації з правоохоронними органами;

— відносини, що виникають між експлуатантами усіх видів літальних апаратів та їхньою клієнтурою з приводу виконання не тільки авіатранспортної, але й інших видів діяльності;

— відносини між національними і/або іноземними експлуатантами авіаційної техніки та замовниками авіаційних робіт;

— відносини між командиром повітряного судна, що перебуває у польоті, та пасажирами з приводу проведення у разі потреби контролю на безпеку то застосування певних заходів за рішенням командира цього судна;

— відносини між пасажирами та аеропортами з приводу виконання умов та правил пасажирських перевезень, встановлених чинним законодавством та інші види.

III. Залежно від функцій, які виконують суб'єкти повітряних правовідносин у зв'язку з використанням повітряного простору:

— відносини, пов'язані з регулюванням і контролем діяльності щодо охорони державних повітряних кордонів і забезпеченням охорони суверенітету держави на повітряний простір, розташований над її територією;

— відносини, пов'язані із забезпеченням безпеки та ефективності використання повітряного простору;

— відносини, пов'язані з потребами, інтересами та цілями, на задоволення яких спрямована діяльність користувачів повітряного простору;

— відносини з приводу державного регулювання діяльності із використання користувачами в особистих, або державних цілях та інтересах повітряного простору;

— відносини з приводу управління діяльністю користувачів національного повітряного простору та їхньою діяльністю за його межами з метою задоволення інтересів держави та її громадян, інших користувачів повітряного простору, забезпечення безпеки авіації;

— відносини з приводу державного контролю за діяльністю користувачів національного повітряного простору та їхньою діяльністю за його межами з метою забезпечення виконання користувачами встановленого правового режиму використання повітряного простору;

— відносини з приводу аеронавігаційного обслуговування польотів;

— відносини з приводу польотів у повітряному просторі різних видів літальних апаратів, у тому числі безпілотних, а також малої авіації;

— відносини з приводу використання повітряного простору з метою транспортування пасажирів та їхнього багажу;

— відносини з приводу використання повітряного простору з метою транспортування вантажів і пошти та виконання інших видів робіт спеціальною авіацією;

— відносини з приводу інших видів використання повітряного простору.

IV. Залежно від правового статусу суб'єктів повітряних правовідносин:

— вертикальні;

— горизонтальні.

Вертикальні повітряні правовідносини — це відносини субординаційного характеру, виражають юридичну залежність однієї сторони відносин від іншої. Це правовідносини, які існують між органами виконавчої влади. Наприклад, відносини між Кабінетом Міністрів України та Міністерством інфраструктури України, Державною авіаційною службою України в частині реалізації державної політики і стратегії розвитку цивільної авіації; відносини між Кабінетом Міністрів України і Міністерством оборони України в частині реалізації політики по регулюванню діяльності державної авіації України; відносини між Кабінетом Міністрів України і Міністерством оборони України, Державною авіаційною службою України в частині регулювання безпеки використання повітряного простору України; відносини між Міністерством оборони України та Державною авіаційною службою України щодо реалізації державної політики у сфері безпеки використання повітряного простору України; відносини між Міністерством інфраструктури України, Державною авіаційною службою України та спеціалізованою експертною установою з розслідування авіаційних подій щодо розслідування авіаційних подій та інцидентів з цивільними повітряними суднами України та іноземними цивільними повітряними суднами, фактів порушення порядку використання повітряного простору України; відносини між Міністерством інфраструктури України та іншими органами державної влади щодо визначення пріоритетних напрямів формування державної політики у сфері авіаційного транспорту та використання повітряного простору України; відносини між Міністерством оборони України та іншими органами державної влади щодо реалізації державної політики з оборонних питань, що пов'язані з використанням повітряного простору України та захистом суверенітету держави. Вертикальні повітряні

правовідносини виникають та існують і тоді, коли одна із сторін цих відносин наділена певним обсягом владних повноважень, має право видавати акти, приписи, які є обов'язковими для іншої сторони. Прикладом цього може бути закріплене Повітряним кодексом України відповідно до внесених змін право Державної авіаційної служби України приймати авіаційні правила України, які підлягають обов'язковому виконанню всіма юридичними і фізичними особами на території України та суб'єктами авіаційної діяльності України за її межами [1]. При цьому, слід зазначити, що раніше це право відповідно до Повітряного кодексу України [7], Закону України «Про транспорт» від 10 листопада 1994 р. [8], Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про використання повітряного простору України» від 29 березня 2002 р. [9] було закріплено за Міністерством інфраструктури України. Відповідно до ч. 1 ст. 11 Повітряного кодексу України Міністерство інфраструктури України приймає нормативно-правові акти, спрямовані на формування державної політики у сфері цивільної авіації, крім авіаційних правил України [1].

Характерна особливість вертикальних повітряних правовідносин полягає в тому, що в них найвиразніше виявляється адміністративний метод, тобто метод владної підпорядкованості учасників цих відносин. Відмічена особливість повітряних правовідносин обумовлена, насамперед, тим, що українська держава, як і будь-яка інша держава, є особливою, багатофункціональною і багатобічною організацією громадян, якій з моменту її виникнення, як незалежній державі, належить суверенітет на територію, у межах якої мешкає її населення. Друга особливість обумовлена тим, що не дивлячись на безліч об'єктів (предметів), з приводу яких між суб'єктами (сторонами) виникають конкретні повітряні відносини, інтегрувальним фактором, котрий об'єднує повітряні правовідносини у якісно однорідну предметну систему, є повітряний простір, який завдяки своїм природнім, економічним і правовим якостям є базовою категорією повітряного права України. Третя особливість вертикальних повітряних правовідносин обумовлена тим, що громадяни України делегували державі, як організації населення, наділеній публічною владою, права та обов'язки із забезпечення безпеки використання повітряного простору, безпеки повітряних кордонів держави, екологічної безпеки повітряного простору, отримання надходжень до державного бюджету від використання повітряного простору та відповідно забезпечення зростання добробуту населення.

Але, повітряні правовідносини не завжди будуються за методом влади і підпорядкування. У багатьох випадках повітряні відносини будуються на умовах рівності сторін, де права одних суб'єктів відповідають обов'язкам інших і, навпаки. У юридичній літературі такі відносини прийнято називати горизонтальними [10].

Горизонтальні повітряні правовідносини — це відносини, сторони яких відносно фактично і юридично рівноправні, тобто суб'єкти (учасники) цих відносин не перебувають у підпорядкованні один одному. Наприклад, такі відносини виникають з договору про перевезення повітряним транспортом пасажирів, їхнього багажу, вантажів, пошти, проведення за допомогою авіації спеціального призначення будівельно-монтажних, сільськогосподарських робіт, надання послуг провайдерми аеронавігаційного обслуговування на платній основі, а також виконання інших робіт і надання послуг у сфері використання повітряного простору на комерційній основі.

Незважаючи на різноманіття видів повітряних правовідносин, вони є самостійною ланкою у системі правовідносин, формують предмет повітряного права, тісно взаємозв'язані з конституційними, адміністративними, екологічними, цивільно-правовими, господарсько-правовими та іншими відносинами. При цьому, слід мати на увазі, що повітряне право як система норм права і повітряне законодавство як система нормативно-правових актів, у яких містяться ці норми права, нетотожні поняття. Тому, виникає проблема визначення системоутворюючих нормативно-правових актів, у яких містяться норми права, що регулюють відносини між суб'єктами з приводу використання повітряного простору, як частини державної території та як частини навколосемного атмосферного повітря, яке на даний час (тимчасово) розташоване над територією України, і на яке вона на цей період має суверенні права та обов'язок охороняти і забезпечувати його безпеку від різного роду негативних явищ. Задля досягнення цієї мети необхідно визначити ті види правовідносин, які мають регулюватися нормами саме повітряного права.

Підводячи підсумок, слід також звернути увагу і на те, що користувачі повітряного простору, у процесі їхньої діяльності у цьому просторі, вступають у різні відносини, котрі регулюються правовими нормами не тільки повітряного права України, але й принципами та нормами конституційного, адміністративного, цивільного, екологічного, кримінального права, інших галузей системи права України, у інтересах досягнення поставленої дер-

жавою мети та отримання оптимальних результатів. Формування на правових засадах групи відносин, що регулюються не спеціальним повітряним законодавством, а Конституцією України, Цивільним, Господарським, Адміністративним, Кримінальним, Земельним, Трудовим кодексами, нормами екологічного законодавства та іншими нормативно-правовими актами забезпечує необхідні правові умови діяльності користувачів повітряного простору, захист їхніх інтересів, інтересів держави та її громадян, а також екологічну безпеку держави. Цей комплекс правовідносин, з нашої точки зору, хибно включати до системи правовідносин, що формують предмет повітряного права. З погляду їхньої предметної визначеності вони підпадають під праворегулювальний вплив інших галузей національної правової системи як цілісного у всіх своїх проявах юридичного явища. Саме цілеспрямована гармонійність дії і стабільність взаємодії принципів і норм не тільки повітряного права, але й принципів і норм усєї національної правової системи у їх послідовній взаємодії, можуть забезпечити необхідний правопорядок у такій складній сфері діяльності, як повітряний простір. Однак, це не відмінняє і не зменшує значення і роль повітряного права як основного регулятора діяльності користувачів повітряного простору України та, як основного регулятора відносин, пов'язаних з використанням повітряного простору.

Список використаних джерел

1. Повітряний кодекс України від 19 травня 2011 р. № 3393-VI // Відомості Верховної Ради України. — 2011. — № 48-49. — Ст. 536. Povitryany kodeks Ukrainy vid 19 travnya 2011 r. № 3393-VI // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. — 2011. — № 48—49. — St. 536.
2. *Бордунов В.Д.* Международное воздушное право: учеб. пособ. / В.Д. Бордунов. — М.: НОУ ВКШ «Авиабизнес»; изд-во «Научная книга», 2007. — 464 с. Bordunov V.D. Mezhdunarodnoe vozdušnoe pravo: ucheb.posob. / V.D. Bordunov. — М.: NOU VKSH «Aviabiznes»; izd-vo 'Nauchnaya kniga', 2007. — 464 s.
3. *Гетьман А.П.* Міжнародне повітряне право / [А.П. Гетьман, А.В. Дубнюк, О.М. Пестерніков]. — Х.: ТОВ «Одіссея», 2005. — 232 с. Hetman A.P. Mizhnarodne povitryane pravo / [A.P. Hetman, A.V. Dubnyuk, O.M. Pesternikov]. — КН.: TOV «Odyssey», 2005. — 232 s.
4. *Малеєв Ю.Н.* Международное воздушное право / Ю.Н. Малеев. — М.: Изд-во «Транспорт», 1986. Maleev Yu.N. Mezhdunarodnoe vozdušnoe pravo / Yu.N. Maleev. — М.: Izd-vo «Transport», 1986.

5. Международное воздушное право / отв. ред. А.П. Мовчан. — Книга 1. — М.: Изд-во «Наука», 1980. — 351 с. Mezhdunarodnoe vozdušnoe pravo / отв.red. A.P. Movchan. — Kniga 1. — M.: Izd-vo “Nauka”, 1980. — 351 s.

6. Повітряне право України: навч. посіб. / За заг. ред. д-ра юрид. наук В.В. Костицького. — Дрогобич: Коло, 2011. — 552 с. Povitryane pravo Ukrainy: navch. posib. / Za zag. red. d.yu.n. V.V. Kostytskogo. — Drogobych: Kolo, 2011. — 552 s.

7. Повітряний кодекс України від 4 травня 1993 року № 3167-XII // Офіц. видання. — К.: Вид. дім «Ін Юре», 2000. — 64 с. (втратив чинність). Povitryany kodeks Ukrainy vid 4 travnya 1993 r. № 3167-XII // Ofits. vydannya. — K.: Vyd. dim «In Yure», 2000. — 64 s. (vtratyv chynnist).

8. Закон України «Про транспорт» від 10 листопада 1994 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1994. — № 51. — Ст. 446. Zakon Ukrainy “Pro transport” vid 10 lystopada 1994 r. // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. — 1994. — № 51. — St. 446.

9. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про використання повітряного простору України» від 29 березня 2002 р. № 401 // Офіційний вісник України. — 2002. — № 14. — Ст. 727. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy “Pro zatverdzhennya Polozhennya pro vykorystannya povitryanogo prostoru Ukrainy” vid 20 bereznya 2002 r. № 401 // Ofitsiyu visnyk Ukrainy. — 2002. — № 14. — St. 727.

10. Колпаков В. К. Адміністративне право України: підручник / В. К. Колпаков. — К.: Юрінком Інтер, 1999. — С. 89—90. Kolpakov V.K. Administratyvne pravo Ukrainy: pidruchnyk / V.K. Kolpakov. — K.: Yurinkom Inter, 1999. — S. 89—90.

SHEREMETEVA O. KINDS OF AIR LEGAL RELATIONS AND CRITERIA OF THEIR DIFFERENTIATION

Стаття надійшла до редакції 26.11.15.